

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО СКОПЈЕ
Историско-филолошки оддел
Книга 4 (1951), № 6
ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE PHILOSOPHIE DE L'UNIVERSITÉ DE SKOPJE
Section historico-philologique
Tome 4 (1951), № 6

Х. Поленаковиќ

ЗА БИБЛИОТЕКАТА НА ЏИНОТ

H. Polenaković

DE LA BIBLIOTHEQUE DE DŽINOT

Скопје — Skopje
1951

Х. ПОЛЕНАКОВИЌ

ЗА БИБЛИОТЕКАТА НА ЦИНОТ

Повод да го напишам овој прилог за библиотеката на Цинот ми даде работата на Д-р Ѓорѓи *Шоптрајанов*: „Библиотеката на Јордан Хаџи Константинов Цинот — Придонес кон проучувањето на културната преродба во Македонија“ — Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, историско-филолошки оддел, книга II, Скопје 1949¹⁾, стр. 1-151 (тираж 1000 егземплари и педесет сепарати, 8°, стр. 148).

Македонскиот преродбенски работник Јордан Хаџи Константинов-Цинот е еден несомнено многу значаен лик во галеријата на македонските преродбенски трудбеници. Тој е типичен преродбенски борец: распален учител, плоден и разноврстен — но не и многу талентиран — писател, поет, драмски работник, патеписател, новинар, човек со научни претензии; при тоа жесток противник на духовните тлачители фанариотските владики и сите фели калуѓерски и поповски; воодушевен работник на просветното издигање на нашиот народ. Цинот, при сето што е досега за него напишано, сè уште не е ни од далеку доволно проучен и разбран, неговиот лик уште не ни е доволно јасен ни верно прикажан.

Оттука со вистинска радост треба да се поздравиме секој нов прилог, секој нов податок, што би ни помогнал што подобро да го разбереме борбениот велешанец — Цинот. Со таква радост ѝ пријдовме и на работата, чие заглавие го испишавме погоре.

Работата на Ѓ. Шоптрајанов дава детален опис на една библиотека, во која има извесен број дела од библиотеката на Цинот. Поаѓајќи правилно од сознанието дека „Книгите од библиотеката на Јордан Хаџи Константинов Цинот претставуваат не мал интерес како за дополнување податоците од литературната дејност на овој виден и распален македонски возродител, културен, просветен и општествен трудбеник, така и за определување на културното и просветното состојание на Велес во епохата на културната

¹⁾ Годишниот зборник излезе од печат во мај 1951 година.

преродба во Македонија“ (стр. 6), авторот вложил голем труд во опишувањето како на книгите од библиотеката на Џинот, исто така и на еден знатно поголем број книги што ги додал кон книгите на Џинот.

Со создавањето на својата лична библиотека, што ќе доживее низа перипетии уште за времето на Џинот и после неговата смрт и за која ќе се интересираат многу луѓе од науката и инаку — Џинот започнал уште како млад човек, во 1840 година, како за тоа нè известува тој сам: „Ете има 12 лета како все еднако собирам различни славјански и инострани книги . . .“ (во неговата дописка: „Аз говорим што е добро сладкиј мој побро“, печатена во Цариградски вестник, № 82, од 19. IV. 1852). Во текот на околу четириесет години по прилика, во библиотеката на Џинот нашле место за стално, или некои само привремено (обично ракописите стари), на десетици драгоцени книжевно-историски споменици, разни ракописи, и на стотници разни книги на скоро сите словенски и други европски јазици. Започнувајќи со школски учебници: грчки, српски, бугарски, руски и др., па преку разни белетристички и научни дела, дури до низа книжевни и научни списанија и весници, — библиотеката на Џинот растела од ден на ден на радост на Џинот и на удивление на неговите сограѓани и разни патеписци, доживувајќи во својот живот често и многу тешки искушенија. — Начинот како Џинот доаѓал до драгоцените ракописи е непознат, но може да се претпостави дека тоа бил вообичаениот начин: при посетите по манастирите да се земат ракописите на овој или оној начин. Доколку се однесува за печатните дела што ги содржела библиотеката на Џинот, нив ги набавувал Џинот, главно, со пари. На поголемиот дел од запазените книги од библиотеката на Џинот постојат записи што ги чинел самиот Џинот, од кои се гледа колку пари дал за која книга. Сите тие записи, интересни од повеќе страни, Шоптрајанов грижливо ги препишал и ги напечатил во својот труд. Од дописите на Џинот, објавени во Цариградски вестник, и нарочито од необјавената негова преписка, се гледа дека тој одржувал широки врски со разни лица преку кои набавувал секакви книги за себе и за други; дел од книгите ги добивал во замена, а некои на подарок, како собирач на претплатници и на слични начини се богатела библиотеката на Џинот. Доколку се однесува за важните книжевно-историски споменици, со нив Џинот постапувал различито: некои ги печател (во Гласник Друштва српске словесности), некои ги подарувал на разни друштва и поединци во Цариград, Белград; поголемиот дел ги продал.

Од историјата на библиотеката на Џинот ќе споменам само три интересни податоци. Првиот се однесува за прив-

те денови од библиотеката на Цинот, кога таа не била многу богата; вториот е од деновите кога Цинот бил некаде при крајот на својот живот; третиот податок зборува за тоа каде се денеска опишаните книги од библиотеката на Цинот. — Првиот податок не е досега публикуван. Него ни го дава самиот Цинот, во едно писмо од 23 април 1856 г., напишано во Скопје, а упатено во Белград на еден пријател. Писмото е сето пишано во автобиографски тон. Работејќи како учител во Велес, Цинот бил наклеветен од фанариотскиот владика Игнатија и од велешките чорбациии („чанколизи“, како ги вика Цинот) како фрамасон и непријател на државата. Власти му запретува дека ќе го набрка од Велес. Некој од пријателите негови дознал за одлуката донесена на советувањето меѓу владиката и чорбациите велешки и: „Ношта дојде еден човек, ме извика от прозора, ми рече: скри книгите, зашто утре оштерано сејмени ќе дојдат от владиката, ќе ти ги земат и ќе ги изгорат.“ — и додава: „Ја ношта ги пренесох в чича Лаза, еден добродушен христијанин и тамо ги скрих в една праздна винска бочва. Изутринта дојдоха сејмените, ми најдоха само един киевопечерскии Патерик, ми го зеха.“ Тоа е првото искушение на библиотеката на Цинот од почетокот на нејзиното создавање, кога била скромна и можела да се смести во една бочва. — Во Книгата за подароци на црквата Св. Спас во Велес, на стр. 2, под бр. 52 се констатира дека: „Јордан Х. Константинов една библиотекарка“ (секако, подарил). Овој податок е објавен кај Шоптрајанов (стр. 41, нап.) — И, на крајот, уште еден податок: Библиотеката на Цинот, и останатите книги опишани од Ш., со некои исклучоци, сега се наоѓаат во библиотеката на Семинарот за јужнословенски книжевности при Филозофскиот факултет во Скопје.

1. Описи на поедини библиотеки: на разни научни друштва, градски, народни, и особито описи на библиотеки на поедини книжевници, научници и други културни луѓе, покрај сето што е тоа, во својата основа, чисто библиографска работа, се многу корисни прилози; тие описи можат, во знатна мера, да придонесат за подоброто познавање на книжевниот интерес во односното друштво и период; тие го прикажуваат, доста точно, културниот ниво на односниот период, кај односното друштво и кај поединци. Со таа цел, кај сите културни народи, дадени се на стотници описи на разни библиотеки. Важно место меѓу тие описи им припаѓа на описите на поедини лични библиотеки, библиотеки на заслужни луѓе на книжевното, научното, политичкото поле.

Како што е познато Јордан Цинот е една заслужна

личност во историјата на нашата културна преродба и интересот што е покажуван за него и за неговата библиотека е оправдан. Оттука имаме за библиотеката на Џинот и поодделни описи. Прв поопширен опис на библиотеката на Џинот даде Коста Дошен во својата расправа: Славено — сербско училиште св. Георгија у Велесу (печатена во Летопис Матице српске, књига 310, св. 1, стр. 202—217, и сепарат стр. 1—18). Зборејќи воопшто за велешката школа и за работата на Џинот, Дошен ги поменува заглавијата на преку 20 книги од библиотеката на Џинот, истакнувајќи дека на некои од нив постојат разни маргинални записки сторени од Џинот.

Со работата на Шоптрајанов нашата наука се обогати уште со еден опис на библиотеката на Џинот, сега покомплетен. Својот опис на библиотеката на Џинот, Г. Ш. го поделил на неколку дела: Предговор (стр. 5—6); I (стр. 7—42, без заглавие); II Опис на преостанатите книги од библиотеката на Јордан Хаџи Константинов Џинот (стр. 45—121); III (стр. 123—133, без заглавие); на стр. 134—137 има посебен оддел без ознака или заглавие; на стр. 139—142 дадена е Библиографија, и на крајот Азбучен показалец (стр. 143—149); рускиот и францускиот резиме се дадени на стр. 150—151.

За својата работа, која е поширока отколку што тоа го покажува заглавието, Ш. се користел, покрај со самите книги од библиотеката на Џинот (и оние што ги зема како такви), и со обилен архивски материјал, со лични теренски испитувања, народната традиција, при тоа и со постоеќата научна литература, која има врска со библиотеката на Џинот или воопшто со Велес, односно со македонската преродба. Во користењето на сите овие материјали Ш. бил широкограден, но не секојпат на потребна висина.

Пред да мидам на разгледување на добрите и, повеќе, лошите страни од оваа работа на Ш., сакам да сторам неколку претходни напомени: а) начинот на кој Ш. пријдува кон оваа работа е многу необичен во работите од сличен род. Мислам на следното. Место да даде директен одговор во врска со основното прашање што го третира во расправата: Описот на библиотеката на Џинот, авторот чини големи екскурзии, кои можат и да бидат интересантни, кога би биле потполни, односно кога би се дале во друга форма, но кои, во конкретниот случај, претставуваат непотребни оддалечувања од главното во работата; б) упадливо е дека Ш. не успеал доволно прецизно, критички и точно да го исползува и употреби обемниот материјал што го прибрал, не успеал од него да го извлече битното, а да го отстрани непотребното или помалу потребното. Место да стои над материјалот, тој допуштил материјалот да го со-

влада и како последица се јавува еден лош, скоро неупотреблив за науката, опис на библиотеката на Џинот. Слабостите во работата на Ш. се разновидни: од материјална и формална природа. Главните грешки во неговата работа, главно, произлегуваат од една раководна мисла, што стално му лебдела на Ш. пред очите, и која, како основа, лежи во неговиот труд, а е искажана во почетокот на расправата. Поправо во предговорот Ш., накусо, го изнесува значењето на проучувањето разните документи, меѓу кои и библиотеките, за подоброто познавање на македонската културна преродба и предлага: „Затоа, сметаме — вели Ш. — дека бездруго треба да се публикуваат сите материјали од епохата на македонското литературно, културно и национално возродување за да можат да се проучат (к.м.) и, врз основа на тие проучувања, да се изработат синтетични и целосни трудови. Разбирливо е дека меѓу тие материјали првостепено место завземаат писмените паметници и особено ракописните и печатени книги од епохата“ (стр. 5). Со ваквото разбирање и барање на авторот сметам дека ретко кој научник ќе се согласи и, поготово, ретко кој научен-издавачки завод ќе се согласи. Замислете: да се напечати сè што е напишано и напечатено во еден период, да би им се дала можност на луѓето од науката да ги проучат тие материјали! Ако е до проучувањето материјалите, тие можат да се проучуваат и во ракопис, ако се архивалии, стари ракописи, мемоари и сл.; ако се пак веќе печатени дела, тогаш зашто би ги препечатувале, да речеме Различните поучителни наставленија и др. дела на Јоаким Крчовски, или Служение еврејско, или сл. други работи?! Сметам дека ќе се согласи авторот, дека е потребно да се препечатат само критички пробрани материјали, материјали што носат во себе навистина нешто ново, или нешто книжевно, културно-историски важно, нешто специфично за односното време, друштво, писател. Загреан за наведената мисла, Ш. внесол во својата работа многу материјали, некритично однесувајќи се кон нив, и, покрај големиот труд што го вложил при составувањето на овој опис, не дал дело кое е за препорака.

2. Во една работа со заглавие какво ѝ дал авторот на својата работа, ретко кој од читателите би очекувал во неа да најде скоро сè што се однесува за Џинот и неговото дело, за него лично, неговиот дедо, неговите индиректни праправнуци, зетови и др. роднина, да најде скоро сè за биографијата на Џинот, за неговата учителска дејност, неговите статии; да го види, донекаде, физичкиот и духовниот лик на Џинот: како тој се облекувал, што јадел, со кого се дружел и триста други работи за Џинот, Велес, Македонија, библиотеките во некои области од Југославија... Сè се тоа

работи што можат да бидат интересантни — доколку се нови или доколку познатите факти се поинаку објаснети, што, на жалост, не е случај во оваа работа на Ш. Во неа има по некој нов податок, но најголем дел од податоците се веќе од порано познати, а објаснувањата на познатите факти често не се најсреќни. Кога би се пишувала некоја расправа за Цинот воопшто, тогаш јасно е дека ќе мораат да се употребат и веќе познатите факти, да би се дала една хармонична целина за Цинот и неговото дело. Но кога, во една работа чија главна задача е опис на библиотеката на Цинот, се збори за тоа што јадел Цинот, тогаш навистина човекот доаѓа до мисла дека авторот не се однесел критично ни спрема материјалот што го имал, нити пак водел сметка за својата задача, објавена во заглавието на расправата, туку целиот материјал го уфрлил во расправата, без некој ред, без некоја мера, користејќи ги напомените обично и таму каде им е место и каде не им е место. Замислете дека од оваа работа можете да дознаете дека Цинот бил — „вегетерианец“ (!), противник на масните манди итн. итн.

Оттука, при материјалот што го имал, авторот се загушил во него и допуштил материјалот да го покрие. И природно, тогаш, дека при таква положба ќе имаме работа со труд полн со разни материјални, формални, технички, стилски, јазични и др. грешки.

Така, да споменам некои од тие грешки, што му промакнале на Ш. На стр. 29 Ш. збори, погрешно интерпретирајќи го Ст. Станојевиќа, дека Цинот „ослободен е во 1860 г. на српска, бугарска и руска интервенција“, од заточеништвото во Мала Азија. Дека на таа година Цинот уште не бил ни испратен во заточеништво во Мала Азија, а камо ли да е ослободен, познато му е и на самиот Ш., но требаше да се употреби Станојевиќ — и да се стори грешка. — Или друг еден пример. Раскажувајќи за акцијата на фанариотскиот владика од Велес Игнатија (според Карамфиловича), Ш. неточно го интерпретира Карамфиловича и чини една груба грешка: „Познато е дека, кон средината на XIX век, велешкиот владика (Грк) Игнатиј ги обиколил сите манастири...“ стр. 124. Игнатија не можел тоа да го стори „кон средината на XIX век“, дека е мртов веќе во 1842 г.! Не сосем од овој род, но секако грешка е она што вели Ш. во следната реченица: „По сите зидови (во собата на Цинот) имало полици полни со книги и ракописи. Книги и ракописи имало секаде во неговата соба — по душмето на прозорците, по миндерот, на масата“ и, кон последниот збор, во напомената додава дека некоја Ериклија Пацинова, ученичка на Цинот, раскажувала дека: „често пати (!) на масата имало толку многу книги, што нејзиниот „дас-

кал“ бил принуден да седи со скрстени нозе „алатурка“, на миндерот и да пишува со книга и тефтер на колената“ (стр. 12) Настрана раскажувањата на Пацинова, но дека Џинот морал да пишува на „колелата“ поради зафатеноста на масата со книги е едно непознавање на авторот за начинот на пишување кај луѓето од времето на Џинот. Џинот и неговите современици школите ги свршиле седејќи скрс нозе и пишувајќи на колелото. И како учители, тие долго време така ги учеле и своите ученици да пишуваат. Доволно е да се потсети човек дека народната песна знае скоро само за пишување „на колелото“. А имаме и други докази. Помладиот колега на Џинот, и џиновски поголемиот книжевен талент, Григор Прличе, во својата Автобиографија еве како ни го слика пишувањето од тоа време: „за да пишат, учениците издигаха десното колелото и на него турјаха хартијата, а левото им колелото, свито, се опираще о душметото.“ (Автобиографија, изд. „Хемус“, 1939, стр. 7). Навикнат на таков начин на пишување Прличе до крајот на својот живот пишувал „с писалка во р’ка и хартија на колелото“, како ни тврди син му Кирил (во Македонски преглед, IV-2, 102). Се пишувало на едно колелото, а не на колелата, како што раскажувала Пацинова. — Во оваа група грешки можеби идат и бројните хиперболизирања за значењето на Џинот, за вредноста на неговата библиотека, за значењето на неговиот печат и сл. — Поради тоа што е совладан од материјалот, на авторот често му се догодува некои работи, непотребно, да ги поновува по неколку пати. Така, на пример, за печатот на Џинот ќе збори на стр. 49—50, 73—74, 123; за Ангелко Палашев на стр. 37—39, 74—75; за пренесувањето книгите од библиотеката на Џинот после смртта на овога, на стр. 34, 40—41; за родбинските врски на Аци Евка на стр. 33, 35, 74 и сл. — Во работата на Ш. има на повеќе места празни декларации, место документации. Тоа се однесува кога збори за вредноста на библиотеката на Џинот, за печатот и др. Место да остави самата библиотека, преку стручниот опис, да збори за нејзината вредност, Ш. сам, со зборови, тоа му го сугерира на читателот. Или ваква една декларативност: „Во своето проучување на документите во врска со културното возродување на Македонија, утврдил дека еден дел од книгите на Џинот, непосредно после неговата смрт, е пренесен од сестра му Аци Евка и зета му Зафира во куќата на последниов.“ (стр. 41). После споменувањето „документите“, читателот има право да очекува некој важен документ за преродбата на Македонија. Но место тоа, место документ, следува само парафраза на порано наведеното раскажување (стр. 34). — Како грешка може да му се смета на Ш. и неправилната употреба на термините. Во реченицата на авторот дека Џинот со

својот печат:“ се претставува и како голем библиофил и како човек кој, по примерот на ретките библиографи од другите балкански и вонбалкански земји, внесува организациони елементи во библиофилството и библиотекарството“, (стр. 74), има доста неразбирање за значењето на печатите, во конкретниот случај натурување на Џинот некои работи за кои тој може би и не мислел (поголемиот дел од неговите книги и го немаат тој „организациони елемент во библиофилството и библиотекарството“ — печатот), како и за бркотницата меѓу термините „библиофил“, „библиограф“, „библиофилство“ и „библиотекарство“. На читателот не му е јасно што бил Џинот „библиофил“ или „библиограф“ — Има кај Ш. и некои други грешки, непрецизности, како што е овој случај: „(А. Палашов) бил опфанат од просветителските идеи на Србите од преку Дунав“ (стр. 75). Пред тоа Ш. збори дека Палашов „образованието си го добил во Земун и Пешта“. Дека Земун не е преку Дунав, тоа му е познато и на Ш. — Има кај Ш. и вакви интересантности: сестра му на Џинот Евка се родила во Ерусалим и заради тоа добила крстено име Аџи Евка (стр. 33). Да се добие титула „аџија“, кога ќе се посетат некои свети места на хрисјаните, тоа е општо познато, но некого и да го крстат како „аџија“, тоа не ми е познато! Грешки од овој карактер има уште многу кај Шоптрајанов.

3. Во самиот опис на библиотеката на Џинот Шоптрајанов не постапувал доволно библиографски (и библиотекарски). Во библиотекарството е вообичаено при описот на книгите, насловите да се даваат спрема предметот на авторот (односно преводачот, каде не е познат авторот) односно првата именка во номинатив (ако не е познат авторот). Меѓутоа во описот на Ш. насловите на делата се давани наполно механички, по оној ред како стои на заглавниот лист. Ваквиот начин на опишување е недоволно практичен и не е за препорака. Внатре на распределбата што ја спроведе авторот (според јазикот и годините на издањето), — тој мораше да го примени и вообичаениот библиографски (и библиотекарски) принцип. — Голема недоследност владее кај Ш. и во поглед на скратениците, во поглед на цитирањето литературата. Така имаме час: „Спом. место“, час: „Цит. место“; час: „Види“, час: „cf.“, час „loc. cit. стр.“, час: „Чочков, Ibid. стр.“ и веднаш до тоа „Id. Ibid. стр. 11“. — Многу незгодна е практиката на Ш. што главниот текст се прекинува со напомени. Се работи за ова. На неколку места основната мисла е прекината со уфрлени напомени во главниот текст, така што на читателот му се создава тешкотија да ја следи главната мисла. Ваков начин не е вообичаен. Напомените се даваат под цртата, или во заграда, или пак на крајот на работата. Но тие да заземаат

цели страници (стр. 8, 9), не сум видел досега. — Во расправата на Ш. има дадено низа слики. Од техничка гледна точка, тие се воопшто неуспели, и ништо не му зборат на читателот. Тенденцијата на Ш. секако беше на читателот да му се покаже потписот на Џинот, и воопшто ракописот на Џинот. Тоа можеше сè да се постигне само со две-три слики — репродукции (како што се сликите на стр. 104, 116). Останатите слики, на стр. 84, 93, 99, 108, 119 се сосем непотребни, дека на нив ништо не се гледа од ракописот на Џинот. Со тие слики на расправата само ѝ се натура баласт од неколку страни, а на читателот ништо не му се даде. — Не знам колку беше нужна генеалогската таблица што е објавена на стр. 35! Во неа Џинот зазема само едно место, а понатаму таа нема директна врска ни со него ни со неговата библиотека. Исто така немаат врска со библиотеката на Џинот толку слики на разни куќи и печати што се објавени во расправата! — Покрај низа разни грешки, со кои е исполнета работата на Ш., таа има знатно многу и печатени грешки, што можеа да се избегнат, бидејќи коректурата ја водеше и самиот автор.

4. Минувајќи на анализа „Описот на преостанатите книги од библиотеката на Јордан Хаџи Константинов Џинот“, веднаш треба да се истакне дека во овој опис се зборува не само за „преостанатите“ книги од библиотеката на Џинот, како што пишува во заглавието, туку во Описот се зборува и за некои други книги од библиотеката на Џинот за кои не се знае каде се денеска (за тие книги авторот зборува врз основа работата на К. Дошен.) Сметам дека Ш. правилно постапил што ги опишал и овие книги од библиотеката на Џинот за кои денеска немаме податоци каде се наоѓаат. Тие книги на времето влегале во составот на Џиновата библиотека и со нив тој сигурно се служел, и за нив секако треба да се зборува, макар и оскудно, како што е тоа случај кај Дошен (и Шоптрајанов). — Во тој правец — кога се работи за библиотеката на Џинот — авторот требаше да оди и понатаму, поготово кога во својот труд зборува за други разни работи што немаат никаква врска со библиотеката на Џинот. А одењето понатаму во описот на библиотеката на Џинот се состои во тоа, по моето мислење, да се споменат барем оние книги, листови, списанија за кои имаме податоци дека постоеле во библиотеката на Џинот. Дека Џинот имал многу повеќе книги одошто се опишуваат во оваа расправа, тоа му е познато, секако, и на Ш. Кога на библиотеката на Џинот ѝ се посветува толку внимание — и не незаслужено — сметам дека Ш. требаше да зборува и за оние книги што ги споменува Џинот во своите дописки печатени во Цариградски вестник, односно што се споменуваат на разни други места. Џинот добивал разни весници. Во овој

опис не е спомнат ни еден, дека ги нема во библиотеката. Но може ли да се претпостави дека Џинот го немал Цариградски вестник, во кој напечатил толку свои дописи? Или да го немал Световид (Беч-Белград), во кој исто така печател некои свои работи. Или да ги немал Српске новине, Новине Читалишта београдског, Шумадинка, или Деница на Априлов, Дунавски лебед, Българија (на Цанков, што му ја испраќале бесплатно, да би го придобиле за унијатската странка) и др. Џинот сигурно ги имал сите школки книги што му служеле за изведувањето на школската програма, објавена во Цариградски вестник. Поаѓајќи од таа програма можеа, со доста сигурност, да се утврдат тие школки книги. Покрај тоа, тој имал и такви книги од кои црпел податоци за своите бројни статии. Од некои од тие статии се гледа дека Џинот ги имал делата на Партенија Зографски; Априлов, Киџалов, С. И. Радулов; Смотрички, Венелин, Стојановиќ; Ј. Рајкиќ, П. Солариќ, Караџиќ, Л. Зубан, Д. Аврамовиќ; П. Ј. Шафарик и толку други. На основа изјавите на Џинот во односните статии, објавени во Цариградски вестник, лесно можеше да се утврди за кои книги станува збор. Во тој правец ширењето интересот за составот на библиотеката на Џинот би било пожелно.

Но место да зборува за такви дела, Ш. се зафатил со опишување на многу книги за кои немаме никаков доказ дека влегале во составот на библиотеката на Џинот. *Многу поголемиот дел од опишаниите книги, скоро седумдесет проценти, се книги за кои Ш. не може да докаже дека се од библиотеката на Џинот.* Зашто тогаш тие книги се опишани? — Најголем дел од тие книги не претставуваат ништо особено за нашата културна историја! Дека во Описот има и такви книги „кои не се од Џинот“ знае и Ш. (стр. 41). Но додава „Не е исклучено дека и голем број од останатите книги што се споменати (место: опишани) во описот припаѓале на Јордан Хаџи Константинов, макар што на нив нема нити потпис нити пак отисок од печатот“ (стр. 42). Во науката вакви поставки одвај се земаат предвид, и тогаш кога станува збор за некои ситници. Да му пак уфрлиш во библиотеката на Џинот околу 70% книги што не можеш да докажеш дека се негови, тоа не е наука. Тоа збори за некритичното однесување кон работата.

Од преостанатите книги од библиотеката на Џинот се гледа дека тој бил многу педантен човек, кој оставал разни траги на своите книги: на нив редовно се потпишувал, видовме, дури постојано бележел каде, кога и за колку гроша ја купил која книга; на некои книги го удирал и својот печат, а скоро кон сите има сила маргиналии. Тоа се карактеристиките на основа кои со сигурност може да се збори

кои се книги од библиотеката на Џинот. Поголемиот дел од опишаните книги од Ш., немаат ни еден од овие знакови, што збори дека тоа не се книги од библиотеката на Џинот. Меѓу овие книги има и такви за кои веднаш ќе докажам дека не се од библиотеката на Џинот, бидејќи се напечатени на десетини години *после смртта* на Џинот, односно можеле да дојдат во Велес на триесетина години после смртта на Џинот. Под број 14 во Описот на Ш. опишана е една книга што е напечатена 1897 г. Во Описот таа фигурира како книга што е печатена 1847 г., но тоа не е точно! Книгата е напечатена точно 15 години после смртта на Џинот. Книгата е всушност сепарат од XIV том на „Извест. Общ. Арх. Истор. и этн.“ на Казанскиот Универзитет за 1897 г., што лесно може да се види на внатрешната страна на корицата. — Под бр. 157 во Описот се збори за едно француско списание: *Revue des deux mondes*. — Ш. знае дека е тоа книга од заоставштината на Вук Ст. Караџиќа. Како дошло до тоа една книга од заоставштината на Караџиќа да се најде во библиотеката на Џинот, не ни објасни Ш. Меѓутоа ова списание нема никаква врска со библиотеката на Џинот, бидејќи тоа стоеше во заоставштината на Караџиќа до 12-II-1895, кога е од Српската академија испратено до Народната библиотека во Белград (бр. 8552/256 Вукова заоставштина), каде е заведено под бр. 15.906/8^о (Каталог Српске Народне библиотеке у Београду, књижевност инострана, део III, Београд, 1889, стр. 425). До 1895 година книгата била во Белград. Како *дупликаш*, како и стои на книгата, таа, веројатно, била испратена во Велес после 1912 година! — Примерот со овие две книги убаво збори како е неумесно тие — и скоро сите останатите за кои нема потврда дека се од библиотеката на Џинот — да се третираат како книги од библиотеката на Џинот.

Најпосле кога Ш. решил да опишува и такви книги, тогаш беше апсолутно потребно да ги оддели оние книги за кои има докази дека се од библиотеката на Џинот од оние за кои само претполага, на основа било кои факти. Со таквото разделување на книгите, во Описот ќе се создадеше прегледност и ќе се олеснеше оперирањето со книгите од библиотеката на Џинот. Вака, меѓу толку книги, од кои само околу четвртината се од библиотеката на Џинот, нив ќе мора читателот да ги „пронајдува“, како да врши некои откритија, меѓу останатите.

Со колку невнимание е работен Описот се гледа и од тоа дека последниот број на Описот е 158, а меѓутоа во Описот се обработени повеќе книги, дека постојат и броеви што се накнадно уфрлени (бр. 24а, 59а, 60а, 87а), а го нема делото што би било опишано под бр. 5. Овој неред во нумерацијата лесно можеше да се избегне.

Според изјавата на Ш. книгите во Описот се „подредени според јазикот на кој се напишани, па потоа по годината на изданието.“ Овој принцип, со кој можеме да се согласиме, не е доследно спроведен во работата на Шоптрајанов. Во Описот на прво место се зборува за „руски ракопис и руска геогр. карта и славјански старопечатни книги“. На основа на ова заглавие секој би очекувал најпрвин да се зборува за рускиот ракопис, потоа за руската геогр. карта, па потоа за словенски книги. Меѓутоа Ш. не оди по тој ред, што сам го предложил. Рускиот ракопис доаѓа под бр. 16, руската геогр. карта под бр. 15, а бр. 1—14 се зафатени со опис на разни руски книги. Ракописот го оставил под бр. 16 само заради тоа дека на заглавната страна на ракописот се наоѓа една година: 1854, и неа ја зема Ш. како одлучна за одредување местото на ракописот. Притоа, јасно е дека тој постапил потполно механички. Шоптрајанов не води сметка за усвоениот принцип во библиографијата, дека на прво место се опишуваат ракописите, без оглед на тоа од која се година, и друго дека во овој ракопис има творби напишани и печатени на повеќе десетини години пред 1854 г.!

Во врска со изразот старопечатни книги треба да се рече дека него Ш. сосем произволно го употребува, заправо неправилно. Најголем дел од опишаните книги не се старопечатни, туку се тоа книги печатени во текот на XIX век. Замислете една српска книга печатена да речеме 1871 (бр. 42) па да ја наречете старопечатна, кога Стојан Новаковиќ (дал Српска библиографија за новију књижевност 1741—1867) и книгите печатени во првата половина на XVIII век ги смета за нови; или една руска напечатена 1897 (бр. 14), или една хрватска напечатена 1870 (бр. 71), или чешка од 1869 (бр. 72) итн., па сите нив да ги наречете старопечатни! На Ш. сигурно му е познато дека она што е старопечатно за Бугарите (кај кои започнува печатарството во првите години на XIX век), не може да важи за Србите (кај кои печатарството започнува во XV век), или за Германците, Русите и др.

И распределбата на книгите, според јазикот, е неоправдана. Ш. на прво место ги опишува руските, потоа српските, бугарските итн. Кога ги одвоил словенските книги во една општа група — што е секако практично — тогаш требаше да појде од она што е најблиско до Цинот. Прво да зборува за македонската книга, потоа за српските (дека има 32 од вкупниот број 73 словенски книги), бугарските, руските итн. Грешка сторил Ш. и во означувањето на групите. Така, меѓу словенските книги, со буква г) се означени и хрватските и чешките книги.

Доколку се однесува до описот на книгите во поодделни групи мора да се констатира дека и тука постојат некои груби, недопуштиви, грешки. Така меѓу српските книги се уклопени две книги, што не се српски. Прво, тоа е книгата на познатиот македонски учебникар Горѓи Пулевски: Речник од три језика (бр. 43). Оваа книга требаше на прво место во Описот да се даде. Втората книга што залутала меѓу српските книги е книгата под бр. 47. Тоа е руска книга и местото ѝ е меѓу руските. — Меѓу бугарските книги внесена е една руска (бр. 67), а меѓу грчките една — бугарска (поправо црквенословенска). Тоа е бр. 122: Хрестоматијата на славјанскиот јазик од Неофита Рилски! И, на крајот, создадена е посебна група на латински, која има само две, и тоа — грчки книги (бр. 154, 155)! Во еден Опис, во кој се опишуваат само 161 книга, да се сторат толку грешки, не е добра препорака за опишувачот.

Да би му дал на Описот научен вид, редовно кон секоја книга даден е размерот на книгата во сантиметри и милиметри. Модерното библиографство тоа го бара, но за книги какви се опишуваат во оваа работа, тој детаљ можеше слободно да се замени со обично назначување на форматот. Кога би се опишувале ракописи, тога е потребно мерење и во милиметри. Впрочем, и тие, на око, точни мерења, при една контрола покажуваат дека не се насекаде прецизни.

5. Во уводната глава Шоптрајанов сака да го прикаже богатството на Велес со ракописи, и за тоа го користи Описот на ракописите и старопечатните книги на Народната библиотека во Софија од Б. Цонев, I, 1910. Во тој Опис на Цонева Ш. нашол три ракописи од Велес и грижливо ги препишал со сите детали. Поарно ќе стореше само да го упатеше читателот на односните броева во Описот на Цонев. Кога тргнал по тој пат да го истражува богатството на Велес со стари ракописи, не ми е познато зашто се задржа само кај I том од Описот на Цонев, кога во II том (Софија 1923), можеше да најде уште два ракописа од Велес (бр. 657, 667); а во Описот на Славјанските ракописи в Българската Академија . . . Сборник на БАН, VI) од истиот Б. Цонев можеше да препише податоци за уште три велешки ракописи (бр. 8, 9, 10). Познат е и велешкиот ракопис што го опишал Е. Каранов во Сборникот НУМ. XIII, 273—274, како и оној што го опишал, и дал некои изводи од него, Јован Хаџи Васиљевик во Споменикот на Српската академија на науките кн. XLIX, 97 и др.

6. Една од најслабите страни во Описот на Шоптрајанов е таа што во него голем број книги, скоро една шестина од вкупниот број, не се потцолно, библиографски, опи-

шани. Описот на тие книги нема ништо заедничко со научниот опис што треба да се даде за една книга: „Тачност и прецизност књижевног описа је битни услов који се поставља сваком таквом (— библиографском) раду, јер из њега читалац црпи све потребне податке за своје информации“ (Библиотекар, Орган Друштва библиотекара Народне републике Србије, бр. 2—3, 1950, стр. 185). Описот на овие книги што го дал Ш. е чисто дилетантски.

Да би им олеснил користењето со книгите на оние што се интересираат за библиотеката на Цинот, односно на оние што сакаат да се запознаат со дел од лектирата на велешаните во XIX век, овдека ги дополнувам описите на поголемиот дел од недоволно опишаните книги во Описот на Ш., држејќи се за редот од Описот. Пред да го сторам тоа сметам дека е потребно да речам дека постои пракса во работите од ваков карактер, да се користат постоеките библиографски описи, и при имањето работа со некое дело што е опишано во некоја библиографија, читателот се упатува на односниот број, односно страна во библиографијата. Ш. и во тој поглед чини исклучок. Тој не спомнува ни една библиографија, туку сите книги од библиотеката на Цинот ги опишува како дела што останале досега непознати на науката. Благодарение на таквото погрешно разбирање на работата, скоро половина од целата расправа на Ш. зафатена е со разни заглавија на книги. А познато е какви се долги заглавијата на книгите — нарочито црквените — печатени во XVIII и XIX век. Да постапеше како е обичај во научните библиографски описи, многу ќе си ја олеснеше работата Ш.; не ќе стореше стотници грешки; на читателот ќе му ги скратеше заглавијата, а на Годишниот зборник ќе му уштедеше 4—5 табака.

Еве го „описот“ на Ш.: „Старопечатна српска книга. Многу оштетена (без почеток и крај). (Бр. 49); или „Оштетена старопечатна српска книга, во почетокот на која се чете; „Высокоблагородномъ || Господину || Јовану Нинићу...|| посвећуе Преводитель“, што значи дека тоа е преведена книга. Книгата има морално содржание, полна со морални препораки, мисли, сентенции и сл. Речиси пред сите тие има знак+сличен на таков во книгите со кои Јордан Хаџи Константинов се служел и во кои правел маргинални записки...“ (бр. 50); или — уште еден „опис“ да пренесам — „Нов... || Евџимѣя Ивановића || 2 || (1). Оштетена старопечатна српска книга без почеток. Во неа се изнесени биографски податоци за познати и прочуени личности од сите епохи, како: Солон, Езоп, Анакреон, Тукидит, Помпеј, Катон, Сенека, Трајан, Атила, Отон Велики, Тамерлан, Жишка, Гутенберг, Лутер, Филип II, Галилеј, Кеплер, и многу други“ (бр. 53). Откако вака опширно ја изнесе содржината на

книгата Ш. се обиде да го реши заглавието на книгата, па, во напомената, мисли: „Може би оваа книга е Содружество древнихъ Боговъ, од Ефрема Лазаревича што ја споменува К. Дошен . . .“ Како што се гледа многу несреќна претпоставка, дека прво во делото не се збори за богови, туку за „познати и прочуени личности од сите епохи“, како што рече самиот Ш. во износувањето содржината на книгата, и второ дека Ш. не мораше да се повикува на описот од К. Дошен, бидејќи книгата Содружество древних богов (од Е. Лазаревик, за која збори Дошен) ја имал во свои раце Шоптрајанов и ја опишал во својот Опис под бр. 23! Беше потребна најобична снаодливост, па да се успоредеа книгите под бр. 23 и 53, па да се видеше дека не може една со друга да се заменуваат, претполагајќи ја таа замена на основа мислење земено од друга рака! Дека во ваквите описи нема ни „тачност и прецизност“, се разбира само по себе, а ќе се види и од она што следува.

Кон бр. 20 (заведено во Семинарот за Јужнословенски книжевности под бр. 3623; скратено: Семинар, бр. . .). Тоа е: том V од книгата на *Тихона* . . . што е опишана под бр. 6;

Кон бр. 27 (Семинар, бр. 3648). Насловот невозможно даден. Всушност тоа е: *Мразовиќ А.*: Руководство к славенстеј граматике (сите наслови ги давам со современ правопис), . . . Будин, 1800 (види: *Стојан Новаковиќ*, Српска библиографија за новију књижевност 1741—1867, Биоград, 1869 бр. 207, скратено: Новаковиќ, Библиографија, бр. . .);

Кон бр. 30 (Семинар, бр. 3630). Описот го дава според К. Дошен и забележува дека „Не се знае каде е сега оваа книга“. Книгата е добиена заедно со останатите книги од библиотеката на Цинот. Тоа е книгата: *Срећеновиќ Сава*: Словенска граматика, у Београду, 1856² (Новаковиќ, Библиографија, бр. 2053). Книгата е подврсана, ги има гимназиските печати на повеќе места. Има неколку записи. Поважните: а) на внатрешната страна на корицата, со мастило: Лазо Арсовъ Х. Ценовъ месецъ Ноемвра 7 день 1858 го. . . . Велес; б) на празниот лист пред насловната страна: Лазаръ Арсовичъ Ценовъ;

Кон бр. 46 (Семинар, бр. 3739): Тоа е: *Караџиќ Јеремија О.* Турско-српскиј речник с разговорима, Београд, 1855 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 1992);

Кон бр. 47 (Семинар, бр. 3749) Тоа е: (руска книга, погрешно уфрлена меѓу српските книги) *Гилџфердинг Александар Теодорович*, Письма . . . 1854. Има и српски превод од М. Ђ. Милићевиќ, 1857 (I), 1860 (II);

Кон бр. 48 (Семинар, бр. 3748). Тоа е: *Вујиќ Јоаким* (Кампе), Младиј Робинзон или једна правоучи-

тељна повест, Будим, 1810 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 390);

Кон бр. 49 (Семинар, бр. 3752). Тоа е: *Ракиќ Вићенџије*: Проповеди, Венеција, 1809 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 376);

Кон бр. 50 (Семинар, бр. 3735). Тоа е: *Аврамовиќ Димитрије*, Златна зрна за младе и старе обојег пола, I, Београд, 1846 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 1398). Интересантно е да се спомене дека во оваа книга останал еден фрагмент од едно писмо на Џинот, датирано 1871 год.;

Кон бр. 51 (Семинар, бр. 3620). Тоа е: *Сџојишиќ Петар*: Еликон или средство украсенија душе... Будим, 1827 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 692);

Кон бр. 52 (Семинар, бр. 3663). Тоа е: *Живковиќ Стефан*, Прикљученија Телемака сина Улисева Фенелом... списана..., I, Виена, 1814 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 458);

Кон бр. 53 (Семинар, бр. 3825). Тоа е: *Јовановиќ Јевџимије*, Новиј Плутарх или кратко описание славнејшии људи..., II, Крагујевац, 1834 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 895);

Кон бр. 54 (Семинар, бр. 3747). Тоа е: *Николиќ Аџанасије*, Елементарна геометрија..., Београд, 1841 (Новаковиќ, Библиографија, бр. 1167);

Кон бр. 56 (Семинар, бр. 3737). Тоа е: *Плаџон...*: Православное учение... Преведено од Илариона Стојановича, Цариград, 1844 (Валерий Погорелов, Опис на старите печатани български книги 1802—1877, Софија, 1923, бр. 107, скратено, Погорелов, Опис, бр...);

Кон бр. 120 (Семинар, бр. 3739). Тоа е: Βυζάντιος Σκαρλάτος, λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης Ἐν Ἀθῆναις, 1852;

Кон бр. 124 (Семинар, бр. 3676). Тоа е: истата книга (друг егземплар), опишана под бр. 123!!

Кон бр. 149 (Семинар, бр. 3676, дупликат). Тоа е: истата книга (само друг егземплар) што е опишана под бр. 123, 124;

Кон бр. 150 (Семинар, бр. 3745). Тоа е: Δαρβαρις Δημητριος, Εγκυκλοπαιδεία ἀποελληνικῆ, Βιεννα, 1829 (Решението од преговорот на книгата);

Кон бр. 151 (Семинар, бр. 3676, дупликат). Тоа се: два егземплара од истата книга што е опишана под бр. 123, 124, 149! Описот на бр. 123, 124, 149, и 151 претставуваат посебен „успех“ на „Описот“ од Ш. бидејќи се работи за една иста книга, што е најдена во Велес во повеќе егземплари!

7. Покрај наведените досега недостатоци, во Описот на книгите од библиотеката на Џинот има голем број разно-

видни, главно правописни, грешки. Во описот на скоро секоја книга Ш. сторил по неколку грешки, така што описот, како веќе реков, не може да се употреби во науката.

Кога би сакал некој да ги исправи сите грешки што се сторени во Описот, тогаш тој би сторил поарно да состави еден нов опис. Откажувајќи се и од едното и од другото, сакам само, со неколку примери, да го документирам своето тврдење.

Кон бр. 1. Во насловот не се акцентувани зборовите; не е точна пагинацијата (не го брои предговорот, лист а-д); има правописни грешки; чудна е оваа ознака: „Стр.: листови“;

Кон бр. 7. Има повеќе правописни грешки, погрешни читања; погрешно обележена пагинацијата (А-Д, место А-Л);

Кон бр. 10. Погрешно читање на букви во насловот и во пагинацијата, испуштање на акцентот во поедини зборови (место *нравоучение* — *дава правоучение*; место *Й* — *Н¹*); во пагинирањето место *а-рлѳ*, бележи *а-рлд*: место *ϕ* (70) бележи: *̄* (800)!;

Кон бр. 16. Ракописот површно опишан, со знатни испуштања, правописни грешки, не разрешување авторите на стихотворбите, погрешно пагинирање. Од поважните грешки ќе наведам неколку: „Непознатиот поет“ со чијата стихотворба започнува ова интересно Собрание е — Грибоедов; стихотворбата на стр. 15 е од Лермонтов; стихотворбата на стр. 30—31 гласи: Он так велел а не: Он так велък; заглавието на стихотворбата на стр. 34—37 гласи: Светлица, а не Сеџтлица; на стр. 44—46 испуштена е една Песня од В.; Телега жизни не е од Кољцов, туку од Пушкин (стр. 179—181); а од Кољцов е испуштена песната: Последняя боръба (стр. 181—184);

Разновидни грешки има во описите на книгите што носат броеви: 11, 12, 14, 18, 21, 27, 30, 34, 35 (Во последнава има полно разни грешки. Една од неразбирливите работи е препечатувањето на завршните партии од книгата што се опишува! Место тоа непотребно препечатување, Ш. можеше да види дека во книгата останал фрагмент од едно писмо на Џинот, со следниот текст: Мили мој Роде! ... дан и прочита *Обштина*); 36, 43, 50, 57, 59, 60а, 61, 62 (еден печат му попречил на Ш. да го прочита името на преводачот, а тоа е А. П. Гранитски (Погорелов, Опис, бр. 337), човек на кого се жали Џинот: „Зло от А. П. Гранитскаго“ (Минало, 1—2, стр. 201), 64, 65, 66, 67, 68; нарочито голем број грешки има во описот на грчките книги, поодделно на бр. 73, 74, 75, 76, 79, 81, 82, 84, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 99, 101, 102, 105, 110, 111, 112, 125 итн.

1) Поради технички причини со *̄* се означува надредниот знак

Книгите што ги опишал Ш. ишарени се со разни печати: школски, од некои друштва, приватни. Ш. кон секоја книга „вредно“ бележи кој печат на кое место (на која страна) е удрен. Место да нашол некоја практична, кратка, форма, Ш. вредно ги препишува печатите, и зазема неколку страници со непотребен текст. На око, тенденција за прецизност, во сушност, кога ќе се провери ќе се констатира дека податоците не се насекаде точни, туку произволно се дадени (бр. 11, 95: се тврди дека е удрен еден од школските печати, а меѓутоа удрен е друг печат), така што, ако би било тоа ориентациона работа, таа погрешно ве ориентира!

Покрај школските печати во Описот детално се збори за скоро сите приватни печати, што се удрени било на која книга. Прашањето за печатите, ако го интересира Ш., можеше да го издвои и посебно да го обработи. Во врска со ова бескорисни се, за запознавањето со библиотеката на Цинот, и сликите на толку печати.

8. Еден од големите недостатоци во Описот на библиотеката на Цинот е и во тоа што не се верно испишани сите важни забелешки што постојат на книгите. Sprema препишувањето на тие забелешки Шоптрајанов се однесувал сосем комотно. Она што не можел да го прочита лесно (нарочито ако станува збор за грчки или турски записи), тој едноставно го испушта, констатирајќи го по некој пат во Описот, и премолчувајќи го почесто. Тоа е една незгода со записите по книгите. Уште поголема е незгодата со погрешно препишаните записи. Од поважните неточно препишани записи ќе наведам неколку:

Кон бр. 31. Неточно го чита потписот на Цинот како: „Јорданъ X. Константиновъ || Болгар новъ“ А стварно воопшто не може да стане збор тој запис така да гласи. Место читањето „Болгар новъ“ треба да се чита онака како пишува (доста избледен потписот): „Болгарскій Чиновъ“, како Цинот често се потпишувал, што не е уште убедливо објаснето што значи. Кога записот би гласел како го чита Ш. тогаш камо му го полугласот (ъ) на крајот на зборот „Болгар“?;

Кон бр. 56 записот треба да се чита: „Надлежит папа Дамаскину Рилшу“, а не: „Надлѣжитъ на Дамаскин рилц“ како го чита Ш.;

Кон бр. 93 „Рисунката“ „на последниот бел лист пред втората корица, на првата негова страна“, треба да го претставува не „веруетно“, туку сигурно Езопа, дека така и пишува на „рисунката“, само не како тоа го прочитал Ш.: $\delta \mu\eta\theta\omicron\lambda\delta\upsilon\omicron\varsigma \text{ Αἰώματος}$ туку: $\text{Ο μῆθοποιός Αἰώματος}$ — што не значи исто! Под „рисунката“ е дадена и куса стихотворба

со биографски податоци за Езопа, што не ја спомнува Ш. воопшто;

Кон бр. 12 и 131 Ш. не приметил дека е тоа еден ист запис, па двапати го препечатува!

Зборејќи за записите што ги имаат некои книги од библиотеката на Џинот, треба да се забележи дека некои од нив се многу интересни и Ш. добро сторил што ги објавил (бр. 29), додека некои слободно можеа и да не се препишуваат (бр. 57, 71 и др.).

Кога е збор за објавување на записите, треба да се рече дека Шоптрајанов покажал голема прилежност при препишувањето на маргиналните записки. Во Описот на Џиновата библиотека има цели страници исполнети со маргинални записки од Џинот. Округло проценето маргиналните записки заземаат преку 13 страници, или без малу еден печатен табак. Познато е колку многу се полага на маргиналните белешки на поедини книжевници, научници, политичари. Од маргиналните белешки често се дознава мислењето на читателот за односното дело или за односната партија или мисла во делото, кон која е сторена маргиналната забелешка. Испишувајќи ги маргиналните белешки и давајќи му ги на читателот на употреба, бездруго е потребно испишувачот да процени дали тие маргинални белешки заслужуваат да се испишат и да му се дадат на читателот; доколку е тоа случај, тогаш секако треба да се објаснат, да се интерпретираат тие маргинални белешки; потребно е да се каже во каков се однос кон респективниот печатен текст, покрај кој се направени. Без интерпретација и објаснување односот меѓу печатениот текст и маргиналиите, бесмислено е механичкото препечатување на маргиналните белешки, дека тие малу што можат да му зборат на читателот.

Со најголемиот дел од маргиналните записки на Џинот, што се објавени во овој Опис, се случи токму она што не требаше: тие се механички пренесени, напечатени, иако најголемиот дел од нив ништо не ни придонесуваат за подобро познавање на Џинот. Нудејќи ни ги забелешките од Џинот. Ш. ја сфатил својата должност сосема примитивно: само да ја сврши техничката работа — да ги препише. Тоа се однесува за најголемиот дел од маргиналиите. Еве како постапува Ш. во пренесувањето на маргиналиите: „Во книгата — пишува Ш. — има многубројни маргинални ракописни (к. м., не знам какви инаку можат да бидат маргиналиите!) записки со молив, како . . .“ — и следуваат маргиналните записки од еден ред, пет реда, триесет реда, две страници, две и пол страници, — море од маргинални записки! Со наведениот коментар ги препишува Ш. маргиналиите низ целата книга. Одвај кај број 126 (некаде при крајот на Описот) тој ќе даде и еден добар коментар: „Сите мар-

гинални белешки се направени со молив и немаат суштествен, содржателен карактер ами се само знак за определување содржанието на текстот покрај кој што се направени (к. м.)". Но и покрај оваа точна констатација за карактерот и вредноста на најголемиот дел од маргиналните записки на Џинот, Ш. неуморно ќе ги препише сите маргиналии — полни две страници, што немаат „суштествен карактер“, а ги сторил Џинот на книгата опишана под бр. 126. И не само тие, туку Ш. ги препишал сите маргиналии „што немаат суштествен, содржаен карактер“ и со такви „важни“ материјали ја ишарал целата своја расправа.

Постапката на Ш. во користењето на маргиналните забелешки е сосем лоша. Целата работа, во овој поглед, е наполно некорисна. Добрата констатација сторена во врска со бр. 126, важи без малу за сите маргинални белешки на Џинот. Таа констатација Ш. требаше да ја стори во описот на книгата бр. 1, евентуално, таму да ги препише, ако сакаше, сите маргиналии, како за пример, и со тоа да ја завршеше сета работа околу ова прашање. Разбира се дека требаше, кон секоја книга, каде има маргиналии, тоа да го констатираше. Маргиналните белешки на Џинот претставуваат само некоја врста предметен регистар, или, како тоа точно го опиша Ш.; „знак за определување содржината на текстот“. Џинот водел сметка за своето време и сакал, при прочитувањето, да не денгуби, туку благодарение на овие забелешки побргу да го најде потребниот текст. Ш. требаше да води сметка за времето на читателите (ако веќе не водел за своето) и да не им нуди работа што не претставува ништо.

Во огромниот баласт од маргиналии сепак има неколку места, што можат да претставуваат известен интерес за читателот, дека се тие токму такви маргиналии од кои го гледаме ставот на Џинот кон односниот текст. Една таква маргинална записка добро ја забележи и истакна Ш. Таа се однесува кон бр. 69, на стр. 77. — Меѓу маргналиите во книгата под бр. 35 сум можел да забележам две интересни маргиналии: на стр. 126: Читај с ум — е напомена со која Џинот го упозорува читателот (прво себе си) односниот печатен текст како да се чита; иста вредност има и маргналијата сторена на стр. 132. Внимај (а не внимавај, како ја препишал Ш.).

9. Во работата на Шоптрајанов на неколку места има препечатено по цели страници од некои познати и лесно достапни списанија, листови и книги (Гласник Друштва српске словесности, Гласник Српског ученог друштва, Старине Југославенске академије, Цариградски вестник и др.). Со препечатување на веќе печатените работи — од кои некои само случајно имаат врска со Џинот — расправата на

Ш. ништо не доби во научен поглед, напротив таа само загуби. Од неколку примери што ќе ги наведам ќе се види какви сè непотребни работи се печатени во работата на Ш. Зборејки за ракописот Житије краља Стефана Дечанског од Григорија Цамблак Ш. константира дека тоа Житије во Белград го однесол Џинот и дека тој ракопис го обработил Ј. Шафарик — и Ш. упатува каде е обработен тој ракопис. До овдека, постапката со ова прашање е во ред. Меѓутоа на Ш. тоа не му е доволно и тој сега еве што прави: „Поради тоа — вели Ш. — што тој ракопис (кој е уништен во 1941 г. во Народната библиотека во Белград, кога од ваздушната бомбардировка изгоре) содржи податоци и житија многу важни за српската политичка и литературна историја, што во статијата е подвлечено, давам изватки од описот на Шафарика“ — и следуваат повеќе од две и пол страници „изватки“ (стр. 27—29). Препечатување од една публикација, што е достапна секому, препечатување на работи кои имаат единствена врска со Џинот дотолку што Џинот го однесол тој ракопис во Белград, е најблагоречено неснаоѓање во користењето материјалот. Со препечатувањето на „изватките“ ништо не се обогати нашето знаење за Џинот (дека за карактерот на ракописот Џинот нема никаква заслуга), нити пак од тоа доби нешто српската „политичка и литературна историја“. Последнава, можеби нешто би добила, Ш. да беше го опишал овој ракопис директно, нешто поопширно од Шафарика, а вака, српската наука го познава описот на Шафарика, и не ѝ е потребно изданието на Шоптрајанова! Истото важи и за препечатувањето од „статијата“ на Јастребов. Како не известува Ш., Јастребов, во една своја работа, ги објавил записите од некои книги „што биле откупени од Џинот и испратени во Белградската библиотека“. За Ш. доволно е што се спомна името на Џинот во врска со овие книги, па е спремен, со перото в рака, веднаш: „Бидејќи во белешките има важни податоци (никакви за Џинот и од Џинот) ги изнесувам во целост“ — и ете ти цела страница (31—32) препечатена од едно лесно достапно списание, препечатува записи што се препечатувани и на друго место (да речеме кај Љ. Стојановиќ, Стари српски записи и натписи и др.)! Колку е прецизен Ш. во препишувањето вакви работи сведочи и констатацијата, дека работата на Јастребов е „датирана во Јањина на 5 октомври 1882 г.“, наводејќи го на два пати (во текстот и напомената) списанието каде е работата на Јастребов печатена! Вакви, апсолутно непотребни, препечатувања има во студијата на Ш. на повеќе места. Дека при препечатувањето не е оскојпат коректен ќе покаже овој пример. На стр. 130—131 е препечатена со низа груби грешки, школската програма на Џинот, објавена прв пат во Цариградски вестник бр. 68

од 1852 г., а повеќе пати препечатувана од разни писатели (К'нчов, Хаџи Васиљевиќ, Чочков). Веќе В. К'нчов, препечатувајќи ја оваа програма изврши една нелојална ревизија, испуштајќи некои податоци, што не му конвенирале на неговата политичка концепција. Во програмата на Џинот за средните деца се споменува на прво место Буквар. Во оригиналот (Цариградски вестник) веднаш до зборот Буквар доаѓаат и следните зборови „Исидора Историописателја и професора дружества Читалишно во Србији“. Овој податок го нема кај К'нчов и Чочков од лесно објасниви причини. Незгодно е во една работа во која се велича Џинот како пропагатор на „бугарското“ школство во Македонија, тоа да се документира со српски буквари! Наиме, овој „Исидор Историописател“ е всушност Исидор Стојановиќ, автор на еден „Брзоукиј буквар...“, печатен во Белград 1846 г. (в. Новаковиќ, Библиографија, бр. 1442). Тенденцијата на споменатите писатели (К'нчов и Чочков) е јасна. Зашто Ш. од кај нив, без проверка, препечатува работи, што немаат некоја нарочита потреба да се споменат во оваа расправа? Во врска со некритичното однесување во препечатувањето на програмата на Џинот, да принесам уште еден пример. Кон предметот „Српски имена“ во оригиналот (Цариградски весник) нема никаков додаток. К'нчов додава: „веројатно српски език“ (Български преглед, год. III, кн. IV, стр. 89), а Чочков „веројатно славјанска граматика“ (Чочков, Град Велес — Учебното дело..., Софија, 1929, стр. 13) Шоптрајанов додава: „Славјанска или српска граматика?“ (стр. 131). Вакви груби грешки во препечатувањето на програмата на Џинот има уште. — Зашто му требала на Ш. една дефектна, нелојално ревидирана програма да ни ја сервира, како програма на Џинот? Јас тоа го објаснувам единствено како желба што повеќе да се напише за Џинот, па макар тоа да е и некритично! Работата на Ш. ништо не ќе загубеше, ако воопшто не ја споменеше оваа програма на Џинот. А кога се зафати и со изнесувањето на програмата на Џинот, тогаш требаше да се служи со оригиналот, а не со преписите на К'нчов и Чочков дури и од кои отстапува во некои детали. Програмата на Џинот неверно е препечатена и кај К'нчов, и кај Чочков и кај Шоптрајанов.

Во оваа група погрешки оди и препечатувањето натписот на паметникот на Џинот. Тој натпис е веќе еднаш публикуван и тоа му е познато на Ш. Но тој уште еднаш го препечатува (наведувајќи го, впрочем, непрецизно, заглавието на книгата каде е напечатен. Зашто му беше потребно на Ш. уште еднаш да го препечати овој натпис? Да беше го препечатил барем точно! Формата на натписот и правописот како што го дава Ш. (стр. 36, нап.) не му одговараат на оригиналот!

10. Низ целата работа на Шоптрајанов, во текстот, и нарочито во напомените се употребува богата литература. На крајот на расправата, посебно издвоено, дадена е литературата со која се служел Ш. за изработувањето на ова свое дело. Во врска со цитирањето на употребената литература треба да се спомене дека кај Ш. не постои доволно акрибија во цитирањето на насловите на делата, списанијата, друштвата. За него органот на друштвото Св. Саве е „Братство“ (место „Браство“), „Минало“ е българско — македонско научно списание (место: Българо...), Гласникот на Друштвото Србске словесности е Гласник на Дружество србске..., Зборникот за историју Јужне Србије и суседних области (кај Ш. з е м а љ а), издаден е 1936 (кај Ш. редовно 1926); вакви слабости можат да се наведат и во поглед на цитирањето страниците.

Друга една слабост во цитирањето на литературата, е во следното. Во научните работи литературата се одвојува на посебно место, главно, за да се искористи приликата да се дадат знаци за скратеници, со кои ќе се улесни употребата на користената литература. Кај Ш. литературата не е издвоена со таа цел. Со каква цел ја издвоил, тоа тој треба да каже. Некористењето на скратениците во еден вака обимен труд е доказ за некономичност во секој поглед. Оттука и произлегува едно дело со полниот свој наслов, или со бројни скратени варијанти, да се употребува по десетина пати и да вазема непотребно повеќе простор, одошто е тоа нужно.

Доколку се однесува да употребената литература можам да констатирам дека таа, покрај тоа што има работи кои немаат некаква особена врска со Цинот и македонската преродба, е непотполна баш во поглед на литературата, што е во врска со Цинот. Ќе бидам нескромно да наведам два свои прилога: 1. Изворот на Таблица прваја од Јордан Хаџи Константинов (Цинот) и 2. Една необјавена стихотворба на Јордан Хаџи Константинов (Цинот), објавена во Нов ден, бр. 6 за 1948 г., стр. 47—68, и сепарат стр. 10—31., и др.

И уште една примедба во врска со библиографијата. Како последна работа во библиографијата Ш. ја цитира една своја под ова заглавие. „Татковината во литературната дејност на Рајко Жинзифов“. Дело под вакво заглавие никој пат не е напечатено, и Ш. никако не може некоја своја работа, која излегла под друго заглавие, сега да ја сервира со заглавие какво тој го имал во ракопис или во мислите. Објаснувањето, во врска со ова, дадено на стр. 124, нап. 1. е неубедливо. Со ваквата постапка Ш. само произвикува бркотница. Поготово тоа не баше нужно, дека и немаше некој важен разлог воопшто да ја наведува овдека својата статија за Рајко Жинзифов.

11. Како што реков во почетокот, за оваа своја работа Ш. се ползувал и со некои архивски материјали, главно од Државниот архив во Белград. Архивските материјали, што ги објавува Ш., се една од важните нови работи што постојат во расправата на Ш., макар што некои од нив, во изводи, беа познати и од порано. Комплетирајќи ја својата работа и со архивски материјали Ш. покажа колку во широчина ја зафатил работата, и дека со тие материјали доста е осветлен односот на Цинот со Белград. Едно што би можело да му се забележи во однос на користењето архивските материјали, тоа е сталната замерка што може да му се чини на Ш.: премногу механичко однесување кон материјалите. Без некоја критичност препишување и печатење на сето што е напишано. Ова произлегува од раководна мисла на Ш., за која се збореше во почетокот на овој прилог. Голем дел од материјалите што ги публикува Ш. можеа да се дадат во стегната форма, со упатување на изворот. Вакво детално пренесување на архивските материјали е оправдано кога се работи за некои важни книжевни, научни или политички прашања. Тогаш, евентуално, можеби е потребно да се публикуваат исцело архивските списи. Но за прашања за какви се работи во актите што ги објавува Ш., тоа не беше апсолутно потребно.

Би додал уште нешто. При користењето на архивските материјали требаше да се земе еден ред, така што тие да се наведуваат доследно: во текстот или во напомените, и да се одвоени од главниот текст, потоа да се даваат со еднакви печатни букви, да не се создава бркотница, како што е случајот кај Шоптрајанов.

* * *

Расправата на д-р Ѓорги Шоптрајанов, што секој од читателите требаше со вистинска радост да ја пресретне, како придонес за подобро познавање на заслужниот преродбеник — Цинот, односно како „Придонес кон проучувањето на културната преродба во Македонија“, како што ја нарече својата работа Шоптрајанов, поради изнесените слабости — а сите не се истакнати овдека — се покажа како промашена работа. Поради многубројните грешки, неупотреблива било за каква озбилна научна студија — и оној мал нов придонес што таа го содржи, поради несразмерно големиот баласт, одвај може да се изнајде во морето од парафрази на познати факти, од некритични постапки, погрешни погледи, неточни податоци — расправата на Шоптрајанов е типичен пример како не треба да се пишува. И уште нешто. Таа збори дека не залудо постојат разграничувања меѓу науките и дека не може стручната подготовка да ја замени никаква доброжелателност.

H. Polenaković

DE LA BIBLIOTHÈQUE DE DŽINOT

(Résumé)

Le travail de Georgi Šoptrajanov: La bibliothèque de Jordan Hadži Konstantinov Džinot, (publié dans le II tome de l'Annuaire de la Faculté de philosophie de l'Université de Skopje, section Historico-philologique, Skopje 1949, pp. 3—151), a donné à l'auteur sujet à écrire.

Dans l'introduction l'auteur présente quelques faits au sujet de Jordan Hadži Konstantinov Džinot écrivain macédonien et de l'importance de sa bibliothèque, en donnant quelques faits inconnus de son histoire.

En passant sur l'examen de la Description de la bibliothèque de Džinot, l'auteur a démontré dans onze paragraphes, les bons et mauvais côtés de la Description.

1. Il constate que la Description n'est pas donnée de la manière accoutumée telle qu'on donne des descriptions de bibliothèques. L'auteur trouve critiquable chez l'auteur de la description: d'abord qu'il s'éloigne sans aucun besoin du thème principal du travail: la Description de la bibliothèque; ensuite qu'il ne peut pas se retrouver dans la grande matière qui est mise à sa disposition.

2. La chose qui le fait s'éloigner de la matière principale du travail se reflète en ce que l'auteur de la Description parle de divers sujets qui n'ont pas de relation, ou bien ont seulement une relation accessoire avec Džinot. Ainsi l'auteur de la Description n'a pas beaucoup amélioré la connaissance de Džinot car la plus grande partie de ses faits étaient connus à la science, et d'autres sont mal transcrits et pas bien expliqués. Dans ce paragraphe l'auteur donne quelques exemples de mauvaises interprétations des matières connues; aussi il est fixé qu'il y a des répétitions fréquentes, comme des exagérations dans la détermination de la valeur de Džinot et de sa bibliothèque.

3. Dans le travail de l'auteur de la Description on trouve beaucoup d'inconséquences au point de vue technique: les titres des ouvrages ne sont pas donnés de la manière habituelle dans la bibliographie, mais tout à fait d'une manière mécanique; il emploie les abréviations d'une manière qui n'est pas conséquente. L'auteur trouve qu'une grande partie des suppléments des photographies, ne sont pas réussies et que les lecteurs n'en peuvent rien voir.

4. Quoique l'auteur de la Description dans le titre de la description promet qu'il parlerait des autres livres de la bibliothèque de Džinot, parle de telles oeuvres qui ne se trouvent pas aujourd'hui dans cette bibliothèque. De ces oeuvres l'auteur de la Description parle en se basant sur une description de la bibliothèque de Džinot donnée d'aparavant. L'auteur considère, que l'auteur de la Description a bien fait en élargissant sa Description sur de telles oeuvres et ajoute que dans ce sens là l'élargissement de la Description serait plus utile. L'auteur de sa part cite plusieurs journaux et un grand nombre d'écrivains macédoniens, serbes, bulgares, russes, de qui Džinot avait certainement les écrits dans sa bibliothèque.

La plus grande faiblesse de la Description consiste en ce qu'elle contient des descriptions d'ouvrages, environ 70% de tous les ouvrages qui se décrivent, au sujet desquels on n'a aucun témoin qu'ils sont des livres de la bibliothèque de Džinot. Comme exemple l'auteur cite deux livres, dont l'un est imprimé quinze ans après la mort de Džinot et l'autre a été apporté à Veles trente ans après que Džinot se trouvait entre les morts. L'auteur de la Description nomme la plus grande part des livres — vieux imprimés, quoique ici il n'y ait pas de vieux imprimés.

Dans le groupement des livres, l'auteur de la Description n'a pas très-bien agi. Entre autre il a permis qu'un nombre de livres s'égaré là où n'est pas leur place (parmi les livres serbes il y en a un macédonien, et un russe, parmi les livres bulgares — un russe, parmi les grecs — un bulgare; un groupe special de livres latins est fait pour deux — livres grecs!).

5. En écrivant au sujet de la richesse de Veles en vieux manuscrits l'auteur de la Description montre une connaissance de cette question pas assez grande.

6. Parmi les plus faibles côtés de la Description est celui qu'un grand nombre de livres, on peut dire à peu près tous les six livres, ne sont pas décrits. La „description“ de ces livres est celle d'un amateur. Le souscripteur donne une description des livres qui ne sont pas bien décrits,

7. Dans la Description on trouve beaucoup de fautes de genres divers; l'auteur en montre un grand nombre.

8. Comme grand défaut dans la Description est la lecture inexacte de divers inscriptions qui se trouvent dans les livres. Sans aucun besoin sont écrits les notes marginales de Džinot. Toute la Description est ornée de ces notes marginales, de même que les marginales occupent à peu près la dixième partie de tout le livre. Les marginales de Džinot ne représentent rien d'autre qu'un signe pour déterminer la table de matière du texte.

9. Dans la Description on trouve de fréquentes réimpressions des matières qui n'ont aucune relation avec la bibliothèque de Džinot et qui ne sont pas assez exactement réimprimées.

10. L'auteur de la Description ne tient pas compte de l'exactitude; de la matière qui est ajoutée il fallait donner pour une raison économique et pratique des abréviations de même que quand il citait la littérature, il ne fallait pas la citer en diverses variantes.

11. Pour son travail l'auteur de la Description se servait de quelques matières d'archives. Ces matières représentent une nouveauté dans l'ouvrage, mais sa manière d'agir dans l'utilisation de cette matière n'est pas assez critique.

À la fin l'auteur conclut que le travail de M. Šoptrajanov ne peut pas rendre service aux besoins de la science.